

ПРОБЛЕМИ НОВОЇ І НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

УДК 94 (477.83/.86)

УЯВЛЕННЯ МИХАЙЛА МАКСИМОВИЧА ПРО АВСТРІЙСЬКУ ГАЛИЧИНУ ТА ЙОГО ВЗАЄМИНИ З КРАЯНАМИ

Ігор РАЙКІВСЬКИЙ

Державний вищий навчальний заклад

“Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,

кафедра історії України і методики викладання історії,

вул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: igor.raikivskyi@pnu.edu.ua

DOI: 10.15330/gal.34.23-36

ORCID: 0000 0003-2218-9556

У статті висвітлюється вплив М. Максимовича на національний рух в австрійській Галичині 30–70-х рр. XIX ст. В уявленні видатного українського дослідника-народознавця Галичина була невід’ємною частиною русько-українського простору. Він зробив вагомий внесок в обґрунтування самобутності та єдності української (“руської”, “малоруської”) мови і фольклорної спадщини обабіч австро-російського кордону, спільності історичного минулого Галичини з підросійською Україною. М. Максимовичу так і не довелося особисто побувати в Галичині, але він підтримував багатолітні листовні стосунки з діячами “Руської трійці” І. Вазиловичем та Я. Головацьким, істориком Д. Зубрицьким. Кореспонденція мала інформаційно-науковий характер, охоплювала питання обміну книжками, відомостями про наукове й літературне життя. Галицькі народовці з 1860-х рр. використовували творчий доробок М. Максимовича у своїй видавничій діяльності для обґрунтування національної самобутності українського народу.

Ключові слова: Михайло Максимович, національний рух, народознавство, взаємини, діяч, Галичина.

Серед видатних українських діячів, які поклали початок розвитку українського народознавства як науки в першій половині XIX ст., був Михайло Максимович (1804–1873 рр.). Уродженець Черкащини, за походженням із старшинського козацького роду, він зробив вагомий внесок у розвиток української фольклористики, мовознавства, історії, став першим ректором Київського університету. Впадає у вічі різноманіття дослідницьких інтересів М. Максимовича, біолога за основною професією, практично в кожній галузі українського народознавства вчений залишив помітний слід, що підтверджує, зокрема, тритомна збірка його творів у Києві в 1876–1880 рр.¹. У полі уваги М. Максимовича постійно залишалася Галичина як невід’ємна частина етнічних українських (“руських”, “малоруських”) земель. Зв’язки видатного науковця з краєм частково знайшли відображення в працях істориків першої третини XX ст. і після 1991 р. (М. Возняка, К. Студинського, В. Масненка та деяких ін.)², у т. ч. автора пропонованої статті³,

¹ Собрание сочинений М. А. Максимовича. Київ, 1876. Т. I : Отдѣль историческій. 848 с.; 1877. Т. II : Отдѣлы историко-топографическій, археологическій и этнографическій, 524 с.; 1880. Т. III : Языкознание. Исторія словесности. 745 с.

² Возняк М. Епізоди культурних зносин галицької і російської України в 1-й пол. XIX в. *Фільологічний збірник пам’яті К. Михальчука*. Київ, 1915. С. 56–100; Студинський К. Галичани в гостині у Мих. Максимовича 1872 р. *Записки НТШ. Праці філологічної секції*. Львів, 1935. Т. CLIII. С. 209–233; Масненко В. Галичина у візії наддніпрянських українофілів 1840–1860-х років: імперативи Михайла Максимовича. *Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań / praca zbiorowa pod red. A. Kawales, W. Wierzbieńca, L. Zaszkiłniaka. Wstępem opatrzył J. Maternicki* : w 3 t. Rzeszów, 2011. Т. 2. S. 89–101.

³ Райківський І. Ідея соборності України в працях наддніпрянських науковців кінця XVIII – першої половини XIX ст. *Вісник Прикарпатського університету*. Історія. Івано-Франківськ, 2006. Вип. X–XI. С. 3–17; його ж. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини XIX століття : монографія.

але й досі становлять науковий і суспільний інтерес. Автор поставив за мету розкрити уявлення М. Максимовича про австрійську Галичину та його взаємини з крянами-діячами “Руської трійці” з 1830-х рр. і до його смерті.

М. Максимович плідно працював на ниві українознавства на початковому етапі національного відродження (модерного націотворення) XIX – початку XX ст. Утвердження модерної української національної самосвідомості стало результатом свідомої діяльності передової української інтелігенції обабіч кордону між Російською та Австрійською імперіями, що на першому етапі відродження (до середини 1840-х рр.) зайнялася дослідженням різних сторін життя народу. Перші імпульси для “пробудження” національного руху прийшли із Слобожанщини і Лівобережжя, а його провідниками стали нащадки козацької старшини, до яких належав і М. Максимович. Він був автором трьох фольклорних збірок – “Малоросійскія пѣсни” (далі – “Малоросійські пісні”) в 1827 р., “Украинскія народныя пѣсни” (далі – “Українські народні пісні”) в 1834 р. та “Сборникъ украинскихъ пѣсень” (далі – “Збірник українських пісень”) у 1849 р. У передмові до “Малоросійських пісень” у Москві, що стала першою теоретичною працею з української фольклористики, М. Максимович підкреслював багатство фольклорної спадщини (“едва ли какая страна может назваться столь песенною, как Малороссия...”)⁴.

Аналіз тексту збірки М. Максимовича 1827 р.⁵, що містила 127 народних пісень, дає підстави стверджувати про усвідомлення автором єдності етнічних українських земель обабіч кордону між Росією та Австрією. М. Максимович писав про спорідненість фольклорного матеріалу в Галичині, варіант однієї з пісень взято із львівського видання “Piełgrzym Lwowski” 1822 р.⁶. У додатку подано п’ять пісень, дві з яких, зауважив учений, “поють вь Галиціи”⁷. У другій фольклорній збірці “Українські народні пісні” в Москві 1834 р. було вміщено 2,5 тис. народних пісень. Автор писав про видання, услід за граматикую “малоросійскаго нарѣчїя” О. Павловською (СПб., 1818 р.), малоросійських граматик у Галичині Й. Левицького і Й. Лозинського, збірки В. Залеського “Пісні польські і руські люду галицького” (“Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego”). Цю книжку, видану у Львові 1833 р., де містилося близько півтори тисячі польських і руських народних пісень усуміш латинкою, І. Франко пізніше назвав “першою ластівкою нашого народного пробудження”⁸. М. Максимович зауважив, що “большая часть Галицкихъ пѣсень не только сходны съ пѣснями Украинскими, но многія пѣсни даже однѣ и тѣ же – вь слѣдствіе однородства...”⁹.

Серед уміщених у збірці М. Максимовича 1834 р. пісень були деякі записи з Галичини, автор вміщував місце походження – “Галицкая”¹⁰. На думку автора, “Украинцы или Малороссіяне составляютъ Восточную половину Южныхъ или Черноморскихъ Руссовъ” з давнім центром у Києві, тоді як “западная половина ихъ составила Червленную (Красную) Русь или Галицію”. Тут “Южно-Русскій языкъ” далі називався “руськимъ”, але в Росії цю давню назву перебрала на себе великоруська мова, за словами М. Максимовича, “название Русскаго усвоилось языку Сѣверно-Русскому или Велико-Русскому”¹¹. Пізніше теза про існування двох руських народностей, що мали відмінності між собою, була розвинута М. Костомаровим у статті “Дві руські народності” в журналі “Основа” 1861 р. Третя фольклорна збірка М. Максимовича “Збірник українських пі-

Івано-Франківськ, 2012. 932 + 16 с.; його ж. Михайло Максимович і Галичина. *Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки*. Черкаси, 2015. № 9 (342). С. 58–64.

⁴ Максимович М. Вибрані твори / упоряд. і вст. ст. В. Короткого. Київ, 2004. С. 348, 349.

⁵ Малоросійскія пѣсни, изданнїя М. Максимовичемъ. Москва, 1827. XXXVI + 234 с.

⁶ Українські пісні, видані М. Максимовичем. Фотокопія з видання 1827 р. / підгот. вид. і розвідка П. М. Попова. Київ, 1962. С. 155.

⁷ Там само. С. 263, 267, 317.

⁸ Франко І. Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині. *Франко І. Збір. творів у 50-ти т.* Київ, 1986. Т. 47. С. 111.

⁹ Украинскія народныя пѣсни, изданнїя Михайломъ Максимовичемъ. Часть первая. Москва, 1834. С. III, VI, VII.

¹⁰ Там само. С. 154, 173.

¹¹ Там само. С. 68.

сень”, опублікована в Києві 1849 р.¹², містила “українські думи”, “пісні колискові і материнські”. Замітки, надруковані в кінці книжки “об украинскомъ выговорѣ”, давали коротке пояснення, як читати тексти пісень “максимовичівкою” – власним правописом, що був уперше запропонований автором у фольклорній збірці 1827 р., базувався на історично-етимологічному принципі.

“Максимовичівка” була першою спробою виробити єдиний український правопис, на думку автора, “правописаніе нашего языка” повинно охоплювати “всѣ его видоизмѣненія, какія существуютъ въ устахъ говорящаго имъ народа – отъ Карпатскихъ горъ до степей Задонскихъ и береговъ Кубани”. В альманасі “Кіевлянинъ” у 1841 р. М. Максимович зауважив, що недоліком видань “на Малороссійскомъ языкѣ у насъ въ Россіи и въ Австріи” були розходження в правописі, праці “своимъ правописаніемъ одна хуже другой”¹³. Правопис М. Максимовича призначався для всероссійського читача, автор писав етимологічно *o, e, u*, коли вони вимовляються як [i], тільки з дашком, що вказувало на відповідне звучання (*ó, é, ú*)¹⁴. У передмові до “Малороссійських пісень” 1827 р. він наголошував, що пише “не для одних малороссіян, но и для русских, коим не понятно будет многое, если писать по произношению и не сблизитъ хотя несколько правописанія малороссійского с русским”¹⁵. Однак на практиці “максимовичівка” ускладнила традиційний правопис (лише для позначення фонем /i/ автор використав аж п’ять різних знаків)¹⁶, вона не прижилася на Наддніпрянщині, зате знайшла поширення в Галичині¹⁷.

“Максимовичівка” знайшла чимало прихильників на українських землях, підвладних Австрії (хоч на практиці вживалася з численними порушеннями і модифікаціями). Правопис М. Максимовича на основі нецерковного, світського шрифту, т. зв. “гражданки” першою в краї використала “Руська трійця” в альманасі “Русалка Дністровая (далі – Дністровая)” в 1837 р.¹⁸. “Максимовичівкою” була видана збірка українських народних прислів’їв і приказок Г. Ількевича “Галицькі приповѣдки и загадки” у Відні 1841 р. – друга, після забороненої владою “Русалки Дністровой”, книжка в Галичині народнорозмовною мовою¹⁹. Отже, діячі “Трійці” та їх послідовники в 1840-х рр. підтримували “максимовичівку”, на зміну якій з часом прийшла “кулішівка” – фонетичний правопис П.Куліша, вперше використаний в 1856–1857 рр. Він ліг в основу сучасної української літературної мови і нової правописної системи Галичини, утверджувався зусиллями місцевих народовців з 60-х рр. XIX ст., офіційно був затверджений австрійською владою на початку 1890-х рр., що стало результатом політики “нової ери”.

М. Максимович видав три номери літературно-історичного альманаху “Кіевлянинъ” (далі – “Киевлянин”) у 1840, 1841 і 1850 рр., дві перші книги – в Києві, третю – в Москві. У журналі висвітлювалися українознавчі питання під кутом зору єдності русько-українського простору обабіч Збруча. У вступній статті до першого видання “Киевлянина” 1840 р. М. Максимович писав: “Изслѣдованіе и приведеніе въ надлежащую извѣстность всего, что относится къ бытію Кіева и всей Южной Руси – Кіевской и Галицкой, составляетъ особенную и собственнѣйшую цѣль моего Кіевлянина”²⁰. У другому випуску альманаху 1841 р. була опублікована

¹² Сборникъ украинскихъ пѣсень, издаваемый М. Максимовичемъ. Ч. I. Кіевъ, 1849. 116 с.

¹³ Максимовичъ М. О правописаніи малороссійскаго языка. Письмо къ Основьяненку. *Кіевлянинъ на 1841 годъ*. Кіевъ, 1841. Кн. 2. С. 154, 155.

¹⁴ Письмо о галицко-русской словесности Профессора М. Максимовича, писаное въ 1840 г. изъ Кіева / публ. Я. Головацкій. *Галичанинъ. Литературный сборникъ*. Львовъ, 1863. Кн. I. Вып. II. С. 109.

¹⁵ Максимович М. О малороссійскихъ народныхъ песнях. *Максимович М. Вибрані твори / упоряд. і вст. ст. В. Короткого*. С. 353.

¹⁶ Лесюк М. Історія правописного питання в Галичині (до 50-х років XIX ст.). *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 2001. Вип. VI. С. 21.

¹⁷ Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Київ, 2001. С. 168.

¹⁸ Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ, 2004. С. 109, 110, 252.

¹⁹ Галицькі приповідки і загадки / зібрані Григорієм Ількевичем: Репринтне відтворення з вид. 1841 р. / ред. Н. Бічужа; авт. післямови Р. Кирчів. Львів, 2003. С. 1.

²⁰ Максимовичъ М. Отъ издателя. *Кіевлянинъ на 1840 годъ*. Кіевъ, 1840. Кн. I. С. 1.

розвідка М. Максимовича “О стихотворениях Червоноруских”²¹, в якій зроблено аналіз літературної діяльності на українських землях під Австрією, “на другомъ, противоположномъ концѣ Южной Руси, отдѣленномъ отъ насъ разлучнымъ Днѣстромъ”²². Червону, або Галицьку Русь автор вважав близькою для Києва: “...Та же Руская рѣчь звучить за Днѣстромъ, что и на Днѣпрѣ; на томъ же языкѣ народная пѣснь оглашаетъ Карпатскія горы и раздается по Украинскимъ степямъ и берегамъ Черноморскимъ”²³.

У своїй статті М. Максимович схвально відгукнувся про перші твори галицьких письменників, написані народною мовою (М. Устияновича, І. Могильницького та ін.), особливо виділив “Руську трійцю” та її альманах “Русалка Дністровая” – “цѣлую книжку стиховъ и прозы на языкѣ Южнорускомъ”, що відзначалася загальнослов’янською тенденцією “къ своенародности”²⁴. М. Максимович назвав “мертвечиною”, “безвременнымъ цвѣтомъ” літературну продукцію галичан, “нашей Заднѣстрянскої братіи”, що вийшла в світ церковнослов’янською мовою. На його думку, галицькі письменники повинні уникати “искусственного словосочинения и стихосложения! Живая литература у нихъ можетъ процвѣсти только на ихъ народномъ, живомъ языкѣ...”²⁵. Завершується стаття оглядом змісту “Русалки Дністрової”, за словами дослідника В. Щурата, “оглядом, повним щирого визнання для почину молоді “Трійці”. Щодо “можливої журби видавців, що, може, вона не так прибрана, як слід було б”, вчений образно відповів словами поета І. Богдановича: “Во всех ты, Душенька, нарядах хороша!”²⁶.

У свої творах М. Максимович розглядав українську (“малоруську”) мову як самостійну, з глибоким історичним корінням, думки про походження “южноруссаго языка послѣ XIII-го вѣка несправедливы...”²⁷. Він дав оригінальну класифікацію слов’янських мов, у якій розрізняв чотири розряди: 1) “сѣвернорусскій” або північно-східний, що складався з великоруської і білоруської мов; 2) “южнорусскій” чи південно-східний; 3) південно-західний; 4) північно-західний. У модифікованому вигляді така класифікація визнається й сьогодні (східно-, південно- та західнослов’янська мовні групи). В українській мові (“языке южнорусском”), що належала до східнослов’янської групи, М. Максимович виділив два наріччя: східне – малоруське (“малороссійское” або “украинское”) і західне – червоноруське, галицьке²⁸. Малоруське наріччя поширилося по обидва боки Дніпра – на Україні, Поділлі, Волині, Сіверщині, а червоноруське – навколо Дністра в Галичині та в Карпатах²⁹.

М. Максимович зробив вагомий внесок у творення національної концепції історії України. Щоправда, він не залишив систематичної узагальнюючої праці, але аргументовано розглядав Русь-Україну як пряму спадкоємницю Давньої Київської Русі, був творцем першої наукової історії козацтва, започаткував вивчення проблеми розвитку козацької державності – Гетьманщини³⁰. Він цікавився історією “Галицкой, или Червонной, Руси, так давно ими (поляками. – *І. Р.*) завладенной и донныне оторванной от русского мира”³¹. У збірнику “Украинец”, два випуски якого (1857, 1864 рр.) стали продовженням “Киевлянина”, М. Максимович писав,

²¹ Максимовичъ М. О стихотворенияхъ Червонорускихъ. *Киевлянинъ на 1841 годъ*. Київ, 1841. Кн. 2. С. 119–152.

²² Максимовичъ М. О стихотворенияхъ Червонорускихъ. *Киевлянинъ на 1841 годъ*. Київ, 1841. Кн. 2. С. 119, 120.

²³ Там само. С. 120, 121.

²⁴ Там само. С. 142.

²⁵ Там само. С. 134, 141.

²⁶ Щурат В. Вибрані праці з історії літератури / упоряд., вступ. стаття, прим. та комент. С. В. Щурата. Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. С. 136.

²⁷ Там само. С. 232.

²⁸ Критико-историческое изслѣдование о русскомъ языкѣ. *Собрание сочинений М. А. Максимовича*. Київ, 1880. Т. III : Языкознание. Исторія словесности. С. 7, 8.

²⁹ *Новыя письма къ М. П. Погдину. О старобытности малороссійскаго нарѣчія*. Там само. С. 275.

³⁰ Короткий В. “Старий українець” Михайло Максимович. *Максимович М. Вибрані твори* / упоряд. і вст. ст. В. Короткого. С. 20, 23.

³¹ Максимович М. О причинахъ взаимного ожесточения поляков и малороссіян, бывшаго в XVII веке. *Максимович М. Вибрані твори* / упоряд. і вст. ст. В. Короткого. С. 174.

що внаслідок агресивної політики шляхетської Польщі “разорвалась пополамъ и прекратилась гетманщина Малороссійская; не послушалась гетмана Богдана и досталась Австрії первозванная Малороссія – земля Галицкая”³².

М. Максимович уважно слідкував за літературною продукцією галицьких русинів-українців. Так, у березні 1848 р. у листі до московського професора, уродженця Лівобережжя О. Бодяньського він просив надіслати виданий у Відні в 1846–1847 рр. альманах “Вѣнокъ русинамъ на обжинки” з наміром “издать всего южно-русского народа песни...”³³. До альманаху в двох частинах увійшли оригінальні художні твори, фольклорні записи, тексти історичних пам’яток, статті та деякі матеріали із забороненої “Русалки Дністрової”. М. Максимович мав намір спільно з письменником М. Гоголем видати українську фольклорну збірку, до якої передбачалося включити пісні з Галичини. “Соединившись вмѣстѣ, – писав М. Гоголь М. Максимовичу 12 березня 1834 р. з Петербурга, – мы такое удеремъ издание, какого еще никогда ни у кого не было...”³⁴. Однак ці плани не були реалізовані. Серед українських діячів підросійської України М. Максимович мав “найбільш розвинений погляд на Галичину” в “додрагоманівський” період, до М. Драгоманова, який відіграв надзвичайно важливу роль у процесі пізнання краю наддніпрянцями в 1870–1880-х рр., не випадково його навіть жартома називали “Михайло Галицький”³⁵.

Творчість М. Максимовича була однією з передумов заснування “Руської трійці”, відіграла особливу роль у національному відродженні в Галичині. К. Студинський, багатолітній дослідник наддніпрянсько-галицьких взаємин у ХІХ ст., назвав фольклорну збірку “Малоросійські пісні” 1827 р. “золотою для українства книгою”, без якої “не знати, чим була би Галичина”³⁶. Збірка мала значний вплив на розвиток інтересу до народної творчості серед діячів “Руської трійці” та її послідовників у краї, що в середині 1830-х рр. започаткували нову українську літературу на основі народнорозмовної мови, за прикладом творчості наддніпрянських письменників і вчених-народознавців. Перша фольклорна збірка М. Максимовича настільки вразила молодого Я. Головацького, що він зробив у 1833 р. рукописну копію “Малоросійських пісень” у вигляді зшитка (він зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника)³⁷. Діяч “Трійці” пізніше згадував, що в бібліотеці у Львові, де робив виписки з українських книг, скопіював “весь “Сборник малороссийских песен” Максимовича..., прежде в черновую тетрадку, а потом дома переписывал начисто”³⁸.

Народознавча діяльність М. Максимовича дала безпосередній поштовх до заснування “Руської трійці”. Як видно зі “щоденника” читального залу бібліотеки Інституту Оссолінських у Львові, де збереглися відомості про видачу книг студентам університету М. Шашкевичу, І. Вагилевичу та Я. Головацькому протягом грудня 1832 р. – жовтня 1836 р.³⁹, вони кілька десятків разів замовляли фольклорну збірку “Малороссийские песни” 1827 р. Зокрема, це робилося неодноразово в грудні 1832 р. (першим взяв книжку для читання 10 грудня

³² Українець 1864 года, изданный М. Максимовичемъ. Київ, 1864. С. 11.

³³ Максимович М. Листи / упоряд. і вст. ст. В. Короткого. Київ, 2004. С. 35.

³⁴ Письма Гоголя къ Максимовичу, по подлинникамъ исправленныя и дополненныя С. И. Пономаревымъ. СПб., 1877. С. 5, 6.

³⁵ Масненко В. Галичина у візії наддніпрянських українофілів 1840–1860-х років: імперативи Михайла Максимовича. *Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań* / Praca zbiorowa pod redakcją A. Kawalec, W. Wierzbienca, L. Zaszkiłniaka. Wstępem opatrzył J. Maternicki : w 3 t. Rzeszów, 2011. T. 2. S. 89.

³⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). Ф. 362 (Студинський К. – академік). Оп. 1. Спр. 99 (Праця “Причинки до історії життя Галицької Руси в літах 1833–47” (про зв’язки Головацького Я. з письменниками України)). Арк. 21.

³⁷ Львівська національна наукова бібліотека (далі – ЛННБ) ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. Ф. 36 (Головацький Я.). Од. зб. 737 (“Малоросійскія пѣсни изданныя М. Максимовичемъ”). Москва, 1827. Рукописна копія Я. Головацького). 23 арк.

³⁸ Письменники Західної України 30–50-х років ХІХ ст. / упоряд., підгот. текстів І. І. Пільгука та М. Г. Чорнописького. Київ, 1965. С. 230.

³⁹ “Русалка Дністрова”. Документи і матеріали / упоряд. Ф. І. Стеблій та ін. Київ, 1989. С. 18–51.

Я. Головацький), регулярно впродовж 1833 року і на початку 1834 р.⁴⁰. Я. Головацький зробив власноруч копію “Малоросійських пісень” М. Максимовича, що започаткували українську фольклористику як науку: спочатку в бібліотеці у Львові як чорновик, а вдома переписав начисто. За спогадами Я. Головацького, М. Шашкевич, познайомившись із фольклорною збіркою М. Максимовича та “Енеїдою” І. Котляревського, побачив у них “живий приклад, переконався о можності народної руської словесності, загадав велику гадку: утворити чисто народну словесність южноруську, і сесій гадці вірен остав до кінця”⁴¹.

М. Максимович став одним із перших наддніпрянських діячів, поряд з П. Лукашевичем, О. Бодяньським та І. Срезневським, які встановили контакти з галичанами в 1830–1840-х рр. Він листувався з діячами “Руської трійці” І. Вагилевичем та Я. Головацьким, істориком Д. Зубрицьким⁴². Кореспонденція М. Максимовича мала інформаційно-науковий характер, українські діячі обмінювалися літературою, відомостями про національний рух і становище місцевого населення. Так, М. Максимович налагодив письмові стосунки з І. Вагилевичем, про наукову діяльність якого, напевно, довідався з листа діяча “Трійці” до російського історика М. Погодіна від 8 березня 1836 р., вміщеного того ж року в журналі “Московский наблюдатель” (№ 7) як “Письмо изъ Лемберга”. І. Вагилевич писав про галицько-руську мову, народні перекази та історичні пам’ятки в Галичині, цікавився “теперешню Русскою Словесностію на Сѣверѣ и Югѣ, только нѣтъ средствъ, – скаржився він. – ...Будьте столько добры, напишите намъ что-нибудь о ней”⁴³. Вагилевичевий лист М. Погодін опублікував для російських читачів у травні 1836 р., що, мабуть, зацікавив М. Максимовича і спонукав до налагодження зв’язків з “Руською трійцею”⁴⁴.

Прочитавши “Русалку Дністровую”, М. Максимович вислав молодому досліднику І. Вагилевичу свою статтю “Пісня о полку Игоревім” – із циклу лекцій про руське письменство, виголошених у Київському університеті 1835 р. Зокрема, на титульній сторінці першої статті він власноруч написав: “І. Вагилевичу, переводчику пѣсни Игорю отъ Максимовича” (примірник зберігається у відділі рідкісної книги ЛННБ України ім. В. Стефаника)⁴⁵. Листування І. Вагилевича з М. Максимовичем почалося в березні 1837 р. У першому листі галичанин подякував за надіслану працю про “Слово о полку Игоревім”, писав про розвиток руської літератури в краї, зокрема, про публікацію граматик М. Лучкая і Й. Левицького, альманаху “Руської трійці”. З болем зауважив, що до галицької інтелігенції належать суто священики (“то найгірш, шчо зьде (тут. – І. Р.) у нас Южно-русинѣв нѣт иншого чину, окреме попѣвского, и я на попа правю се”)⁴⁶. Усвідомлюючи етнічну єдність галичан із Наддніпрянщиною (“братею нашою заднѣпровною”), І. Вагилевич просив надіслати інформацію про діалекти “на цѣлѣй Украинѣ” і вихід у світ нових книжок “про Южно-русь и в южно-руским языку”⁴⁷.

І. Вагилевич висловлював вдячність М. Максимовичу за прихильне ставлення до себе і своїх земляків, намагався вживати “максимовичівку”. “Ваша приязнь ко мені, – писав він у серпні 1838 р., – душу мою наповняє саме іскренними чувствами благодаренія”⁴⁸. Водночас у листі говорилося про наболіле – занепад народної просвіти в Галичині (“у насъ нѣхто не дбае о

⁴⁰ “Русалка Дністрова”. Документи і матеріали / упоряд. Ф. І. Стеблій та ін. Київ, 1989. С. 20–22.

⁴¹ Головацький Я. Пам’ять Маркіяну-Руслану Шашкевичу. *Письменники Західної України 30–50-х років XIX ст.* С. 207.

⁴² ЦДІАЛ України. Ф. 362. Оп. 1. Спр. 95 (Праця “Перші зв’язки України з Галичиною”). Арк. 1, 3, 8.

⁴³ Свѣнцицькій І. С. Матеріали по історії возродженія Карпатской Руси. Ч. І. Сношенія Карпатской Руси съ Россіей въ 1-ой половинѣ XIX-аго вѣка. Львовъ, 1906. С. 152.

⁴⁴ Свѣнцицькій І. С. Матеріали по історії возродженія Карпатской Руси. Ч. І. С. 18.

⁴⁵ Пѣсьн о полку Игоревѣ. (Изъ лекцій о Русской словесности, читанныхъ 1835 года въ Университетѣ Св. Владиміра Ордин. Профес. Михаиломъ Максимовичемъ). Санкт-Петербургъ, 1837. 22 с. / Изъ Журнала Министерства Народнаго Просвѣщенія.

⁴⁶ ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 19 (Вагилевич І.). Од. зб. 53 (Вагилевич І. Листи до М. Максимовича. Львів, 1837, 1838, 1842. Автограф). Арк. 1 зв.

⁴⁷ Даниловъ В. В. *Письма Ивана Вагилевича къ М. А. Максимовичу.* Русскій филологическій вѣстникъ. Варшава, 1912. № 4. С. 409, 412.

⁴⁸ Вагилевич І. До М. О. Максимовича (1838). *Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. Твори / упоряд., вступ. ст. та приміт. М. Шалати.* Київ, 1982. С. 202.

просвѣщеніе народное...”⁴⁹. Вагилевичевий лист від 5 січня 1842 р. своїм правописом нагадував “максимовичівку”, що визнав і сам автор (так писати “вельми мѣнѣ подобалося”, “видите, що у́же більше сходна (орфографія. – *I. P.*) зъ Вашеу”). Галичанин пообіцяв М. Максимовичу надсилати свої статті на народознавчу тематику, взамін просив передати через польського книготорговця Я. Мілліковського твори наддніпрянських авторів на “южно-русскій” мові – самого М. Максимовича, а також Г. Квітки-Основ’яненка, А. Могили, О. Бодянського, Є. Гребінки та ін. І. Вагилевич зауважив, що з інтересом перечитав виданий М. Максимовичем альманах “Киевлянин” за 1841 р., де знайшов “много воспоминаній о Галицкѣй Руси”⁵⁰.

У кінці 1838 р. почалося нетривале листування М. Максимовича з Я. Головацьким. Перший лист від галичанина був датований 13 (25) листопада, особисте знайомство між ними відбулося аж у 1872 р. після переїзду Я. Головацького до Росії⁵¹. Я. Головацький писав М. Максимовичу про бажання познайомитися з творчістю наддніпрянських письменників, “съ плодами розцвѣтающѣйся словесности Южной Руси”, яку галичани мали взяти за зразок для створення власної літератури (“тым лучче и тым певнѣйше обробляти питоме свое нарѣчіе...”)⁵². У другому листі 27 серпня (8 вересня) 1840 р. Я. Головацький просив М. Максимовича надсилати українську літературу з Наддніпрянщини – твори Г. Квітки-Основ’яненка, І. Котляревського, Є. Гребінки, І. Срезневського та ін., бо в розумінні адресанта, якщо не існувало можливості відвідати “Украины, нехай хоть пѣзнаюся в книжках з народом и языком наших одноплемѣнцѣв”⁵³. Публікуючи два листи Я. Головацького до М. Максимовича, В. Науменко зауважив, що “справжнього листування між ними”, по суті, не було, на цьому переписка закінчилася⁵⁴.

Кореспонденція з М. Максимовичем, була, за словами Я. Головацького, першим спілкуванням місцевих літераторів з Україною, почуттям родинності й одноплемінного взаєморозуміння в той час, коли ближчі стосунки між галичанами і наддніпрянцями були надто утруднені: “Мы, молодые труженники на поприщѣ родной словесности, повиновались зрѣлымъ наставленіямъ опытного и доброжелательного мужа...”⁵⁵. Свій другий лист до М. Максимовича в 1840 р. Я. Головацький написав у відповідь на запрошення, передане через Д. Зубрицького, надсилати статті в альманах “Киевлянин”. “Попросите Вагилевича, Головацкого и другихъ однородцевъ моихъ быть моими сотрудниками и участвовать въ “Киевлянинѣ” статьями о Червонной Руси”, – писав М. Максимович у листі до Д. Зубрицького 22 квітня 1840 р.⁵⁶. Ознайомившись із листом, Я. Головацький запевнив українського адресанта 27 серпня (8 вересня) 1840 р.: “Всѣ Ваши uwagi и перестороги для выключаяющоися нашей словесности зовсѣмъ правдивы – и я з моей стороны майже цѣло согласенъ. Издаваніе Вашего “Киевлянина” буде для всей южной Руси середоточіемъ умственного сообщения і розширення свѣтла, котрого промени, дасть Бѣг, и на галицкихъ сусѣдѣв падатимуть”⁵⁷.

Крім діячів “Руської трійці” І. Вагилевича та Я. Головацького, М. Максимович листувався з Д. Зубрицьким. У квітні 1839 р. галицький історик написав першого листа до М. Максимовича, на який довго чекав відповідь через тривалу хворобу адресата⁵⁸. У листі Д. Зубрицького говорилося про слабкість руської словесності в Галичині (“ничто не предпринимается, безчетныя препятствія” і т.п.)⁵⁹. Поштовх до переписки дав М. Максимович, передавши

⁴⁹ Даниловъ В. В. Письма Ивана Вагилевича къ М. А. Максимовичу... С. 413.

⁵⁰ Там само. С. 413, 416.

⁵¹ ЦДІАЛ України. Ф. 362. Оп. 1. Спр. 99. Арк. 21.

⁵² Там само. Арк. 27.

⁵³ Науменко В. Листи Я. Головацького до М. Максимовича та Пл. Лукашевича... С. 42.

⁵⁴ Там само. С. 35.

⁵⁵ Письмо о галицко-русской словесности Профессора М. Максимовича... С. 110, 111.

⁵⁶ Там само. С. 110.

⁵⁷ Науменко В. Листи Я. Головацького до М. Максимовича та П. Лукашевича... С. 40.

⁵⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 362. Оп. 1. Спр. 99. Арк. 27, 29; Студинський К. З кореспонденції Дениса Зубрицького (Рр. 1840–1853). *Записки НТШ*. Львів, 1901. Т. XLIII. Кн. 5. С. 25.

⁵⁹ Возняк М. Епізоди культурних зносин галицької і російської України в 1-шій полов. XIX в. *Філологічний збірник пам'яті К. Михальчука*. Виданне Українського Наукового Товариства в Києві. Київ, 1915. С. 96.

галичанину через російського філософа і мандрівника О. Сухово-Кобиліна свої наукові праці (“Откуда идет Русская земля” та “Изслѣдование о русскомъ языкѣ”). Не заставши Д. Зубрицького у Львові, О. Кобилін “залишив у його мешканні листа, – писав К. Студинський, – із зазначенням, для кого які книжки призначені. Зубрицький вважав умісним подякувати Максимовичеві, і так почалася між обома ученими переписка”⁶⁰. П’ять листів М. Максимовича до Д. Зубрицького (від 22 квітня 1840 р. до 8 жовтня 1843 р.) опублікував К. Студинський, зауваживши, що зносини між ними не перервалися і “в дальших роках”⁶¹.

У першому листі до Д. Зубрицького 22 квітня 1840 р. М. Максимович підтримав “возрождение русской словесности въ Червонной Руси”: “дай Богъ, чтобы обстоятельства къ тому благоприятствовали и чтобы молодое Ваше духовенство не прекращало сего прекраснаго и достойнаго начинанія”⁶². Адресант просив молодих галичан надсилати власні матеріали “о Галиції всей или Австрійской Руси Червонной и Карпатской” до альманаху “Киевлянин”, засновником і видавцем якого він був на початку 1840-х рр. “Статьи Ваши будутъ очень занимательны, – писав М. Максимович, – и примутся у насъ съ удовольствіемъ большимъ и успѣхомъ. Пишите хоть на Польскомъ, я переведу ихъ на Рускій”⁶³. Наприкінці листа йшлося про намір наступного року після одужання побувати у Львові та об’їхати всю Галичину. З листом М. Максимовича було надіслано три примірники “Киевлянина” видання 1840 р., призначені для Д. Зубрицького, І. Вагилевича та Я. Головацького, “при оказіи пришлю больше”⁶⁴. Максимовичевий лист до Д. Зубрицького за бажанням автора прочитав Я. Головацький і зробив із нього копію. Він підтримав думки адресанта, про що, як відомо, писав у листі до М. Максимовича у вересні 1840 р. (за новим стилем).

Щоправда, погляди М. Максимовича щодо впровадження живої народної мови в літературу були суперечливими. У першому листі до Д. Зубрицького він закликав молоде покоління “писать на своемъ родномъ языкѣ, подобно Нѣмцамъ, Французамъ, Чехамъ и всѣмъ почти другимъ націямъ”. Однак на Наддніпрянщині, де услід за І. Котляревським “могутъ быть и есть” тільки поодинокі твори нової української літератури, загальноживим серед освіченої верстви населення став “великорусскій языкъ, которымъ и говоримъ, и пишемъ, и думаемъ, какъ языкомъ общимъ”. Простонародна мова як літературна можлива, на думку М. Максимовича, тільки в Галичині, бо “для Русиновъ Австрійской Имперіи живой языкъ – Южнорускій; пора языка Польскаго для нихъ давно прошла, пора Великорусскаго ... еще не наступила”. Він висловив бажання, щоб галицькі русини “усвоили себѣ Великорусскій языкъ; но ваша Червонорусская словесность... должна быть на вашемъ родномъ Рускомъ языкѣ – т. е. на Южнорускомъ...”⁶⁵. М. Максимович зізнався, що із задоволенням читав поезію діячів “Руської трійці”, М. Устияновича, на відміну від творчості тих, хто цурався народної мови. Щодо правопису “Русалки”, то було сказано прямо – “очень дико”⁶⁶.

М. Максимович був одним з перших популяризаторів творчості галицьких письменників на Наддніпрянщині в ХІХ ст. Він виявляв постійний інтерес до національно-культурного життя австрійських русинів-українців, хоч йому так і не довелося особисто побувати в Галичині. К. Студинський слушно зауважив, що заслугою М. Максимовича було захоплення галичан до літературної і наукової праці на ниві народознавства, введення живої народної мови в письменство, заклики до створення єдиного українського правопису, формування духовного зв’язку “між Галичиною і Україною”⁶⁷. Позиція авторитетного дослідника утверджувала ідею

⁶⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 362. Оп. 1. Спр. 95. Арк. 8.

⁶¹ Студинський К. З кореспонденції Дениса Зубрицького (Рр. 1840–1853)... С. 2, 25–36.

⁶² Там само. С. 25.

⁶³ Там само. С. 28.

⁶⁴ Письмо о галицко-русской словесности Профессора М. Максимовича... С. 109, 110.

⁶⁵ Студинський К. З кореспонденції Дениса Зубрицького (Рр. 1840–1853)... С. 25, 26.

⁶⁶ Там само. С. 27.

⁶⁷ Студинський К. Причинки до історії культурного життя Галицької Руси в літах 1833–47. *Відбитка з XI і XII т. Збірника фільологічної секції НТШ*. Львів, 1909. С. LIV, LV; Студинський К. З кореспонденції Дениса Зубрицького (Рр. 1840–1853)... С. 7.

мовно-культурної та історичної єдності Галичини з Великою Україною. Однак, за словами К. Студинського, М. Максимович не вірив “у будучність українського письменства”, перспективи розвитку нової української літератури на Наддніпрянщині, що була колискою національного відродження. Ця зневіра, висловлена в листах до галицьких діячів, “могла бути студеною водою на мрії перших наших (галицьких. – *I. P.*) речників живого слова”⁶⁸. З образним твердженням про неоднозначний вплив М. Максимовича на національний рух у Галичині важко не погодитися.

Галицькі діячі в XIX ст. покликалися на науковий авторитет М. Максимовича в обґрунтуванні національної самобутності українського народу. Так, під час революційної “весни народів” на Соборі руських учених у Львові в жовтні 1848 р. Я. Головацький, посилаючись на мовознавчі праці М. Максимовича, виступив з обґрунтуванням тези про три “наріччя” “русской рѣчи” – великоруське, малоруське і білоруське, за його словами, “языкъ южнорускій, малорускій (або, якъ у насъ кажутъ, “рускій”)” поширювався поза межі Карпат “по цѣлѣй южнѣй Россіи зъ обохъ сторонъ Днѣпра...”⁶⁹. Редакція часопису “Новини” у Львові 1849 р. в полеміці з польським кореспондентом віденської газети, що назвав “мову руску” мішаниною “мовы польской и російской”, послалася на здобутки М. Максимовича – захисника самобутності “русської мови”⁷⁰. Галичани підтримали М. Максимовича в його науковій полеміці з російським істориком М. Погодіним, суть якої зводилася до того, хто – “великороси” чи “малороси” – мають більше прав на спадщину Київської Русі. М. Максимович не погоджувався з ідеєю М. Погодіна про “старшинство” і домінування великоруського елемента. Дискусія дала поштовх до майбутнього загострення українського питання в політиці Петербурга⁷¹.

Після поразки революції в 1850-х рр. серед нечисленної галицької інтелігенції поглибилася зневіра в перспективі формування літературної мови на народномовній основі, що призвело до засилля в літературі макаронічного “язичія”. Однак навіть прихильники русофільства визнавали заслуги М. Максимовича на ниві українського народознавства. Так, Б. Дідицький у львівській газеті “Зоря Галицкая”⁷² в 1853 р. серед “знаменитыхъ людей” з України, що мали вплив на Галичину, назвав М. Максимовича: “Великіи заслуги и подвиги Украины, котора полеумствования радо уступаетъ Галичанамъ”, “да вѣчно поеть Украина, а разумуютъ Галичане!”⁷³. У розпал наукової дискусії М. Максимовича з М. Погодіним у 1856–1857 рр. на сторінках журналу “Русская беседа” брати Яків та Іван Головацькі стали на бік українського дослідника. І. Головацький у листі до брата в квітні 1857 р. критично відгукнувся про статтю М. Погодіна: “...Тоть Москвичъ въ своемъ высококомѣри дерзнулъ утверждать, будто до пришествія Татаръ не было Малороссіянъ въ Кіевѣ, и что нѣтъ слѣдовъ малорусскаго нарѣчія въ Несторовой и проч. лѣтописяхъ!! Но зато нашъ старикъ Максимовичъ ... рѣшительно опровергнулъ это литературное заблужденіе”⁷⁴.

У похилому віці М. Максимович, обтяжений хворобами, практично не мав безпосередніх контактів з галичанами, але його творчий доробок викликав інтерес серед галицьких народолюбів з 60-х рр. XIX ст. Не маючи достатніх інтелектуальних і матеріальних ресурсів для своєї видавничої діяльності, “ранні” народівці передруковували кращі зразки нової української

⁶⁸ Студинський К. З кореспонденції Дениса Зубрицького (Рр. 1840–1853)... С. 5.

⁶⁹ Росправа о языкѣ южнорускомъ и его нарѣчіяхъ, сочинена Я. Головацкимъ. *Историческій очеркъ основанія Галицко-русской матиці и справозданье первого собору ученыхъ рускихъ и любителей народного просвѣщенія* / составлено Я. Головацкимъ. Львовъ, 1850. С. 24, 30, 43.

⁷⁰ Австрійська держава. *Новини*. 1849. Ч. 12. 9 (21) лютого. С. 49.

⁷¹ Міллер О. Засвоюючи логіку націоналізму: Ставлення владних кіл імперії та громадської думки її столиць до українського національного руху в перші роки царювання Олександра II. *Україна модерна*. Львів, 1999. Чис. 2–3 за 1997–1998 рр. С. 80, 81.

⁷² Назву газети, що почала виходити на початку революції 1848 р., русофільська редакція в 1850-х рр. змінила із “Зоря Галицка” на “Галицкая”.

⁷³ Отець Ігнатій, рускій приходникъ ізъ Соломянки. Повѣсть, нимъ самымъ написанна. *Зоря Галицкая*. 1853. Ч. 5. 18 (30) марта. С. 52.

⁷⁴ Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850–62 / видав К. Студинський. *Збірник фільологічної секції НТШ*. Львів, 1905. Т. VIII. Ч. 247. С. 350.

літератури і народознавства з Наддніпрянщини. За підрахунками К. Студинського, більшу частину літературних праць у народо-вському часописі “Вечерниці”, що виходив у Львові в 1862–1863 рр., було передруковано з наддніпрянських журналів – М. Максимовича “Киевлянин” 1840 і 1841 рр. та, особливо, В. Білозерського “Основа” 1861–1862 рр. у Петербурзі⁷⁵. Зокрема, передруком з “Киевлянина” побачили світ російськомовні твори П. Куліша в перекладі К. Климковича: “За те, що сталося з козаком Бурдогом на Зеленій неділі”, “Огненний змії” та ін.⁷⁶. Зміст статті М. Максимовича “О стихотвореніяхъ Червонорускихъ”, що закликала до літературної діяльності на народномовній основі, з’ясувала редакція “Вечерниць” 1862 р.⁷⁷. “То справдешній ученый, – писав К. Климкович про М. Максимовича, – бо вчився... на своєму власному народѣ...”, закликав галичан вводити живу народну мову в літературу⁷⁸.

У “Вечерницях” в 1863 р. надруковано частину листа М. Максимовича з Києва 1840 р., адресованого Д. Зубрицькому, з коментарями Я. Головацького⁷⁹. Того ж року він був вміщений у русофільському літературному збірнику “Галичанинъ” у Львові⁸⁰. Галицькі народовці піддали критиці зневіру М. Максимовича в майбутнє української мови: “Для насъ минула уже пора польської и пора московської мови, теперъ настала пора мови ріднѣи, т. е. южноруської”, яку необхідно розвивати “всіма силами...”. На думку редакції, Я. Головацький писав “теперъ чисто московськимъ языкомъ”, як у листі М. Максимовича 1840 р., тоді як галичанам необхідно вживати в літературі народнорозмовну мову на основі “кулішівки”: “лишень въ кулішевій правописі злучитися (з підросійською Україною. – *I. P.*) можемо”⁸¹. У народо-вській пресі Галичини регулярно писалося, що “максимовичівка” – це правопис “псевдо-етимологічний”, тільки з “кулішівкою” “пробудився новий дух...”⁸². Однак місцеві народовці довгий час використовували у своїх виданнях етимологічний правопис М. Максимовича, яким друкували, зокрема, часописи “Вечерницѣ”, “Батьківщина”, “Дѣло”, “Зоря” та ін., щоб пом’якшити напругу у відносинах з галицькими русофілами на ґрунті мовно-правописних суперечок⁸³.

Наукові аргументи М. Максимовича про відмінність “малоросів”-українців, що проживали обабіч кордону між двома імперіями, від “великоросів”-росіян отримали підтримку серед т. зв. “русинів польської нації” – генерації осіб із подвійною, польсько-руською ідентичністю, характерної для невеликої частини галицької інтелігенції. Так, редакція польськомовного часопису “Siolo” (“Село”), “присвяченого справам народним українсько-руським”, що виходив у Львові 1866–1867 рр. під редакцією П. Свенціцького, піддала критиці брошуру одного з лідерів москвофілів Б. Дідицького 1866 р. “Въ одинъ часъ научитъся малорусину по великорусски” за тезу про єдиний “руській языкъ” з різними вимовами – малоруською і великоруською. Автор статті покликався на авторитет М. Максимовича, що давно обґрунтував різницю між двома східнослов’янськими мовами⁸⁴. Отже, М. Максимович користувався повагою серед галичан різних ідейних поглядів – не лише українських народо-вців, але й русофілів

⁷⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 362. Оп. 1. Спр. 94 (Праця “Зв’язки України з Галичиною”. Уривок. Рукопис (ч. I–IV)). Арк. 104.

⁷⁶ Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини XIX століття. Івано-Франківськ, 2012. С. 442, 443.

⁷⁷ Кс. Кл. Гадка ученого о руськой словесности. *Вечерницѣ*. 1862. Ч. 20. 14 червня. С. 162–165; Ч. 21. 21 червня. С. 182–184.

⁷⁸ Там само. Ч. 21. 21 червня. С. 183, 184.

⁷⁹ Письмо о галицко-русской словесности проф. М. Максимовича / соч. Я. Ф. Головацкого. *Вечерницѣ*. 1863. Ч. 17. С. 137–139.

⁸⁰ Письмо о галицко-русской словесности Профессора М. Максимовича... С. 110, 111.

⁸¹ Письмо о галицко-русской словесности проф. М. Максимовича / соч. Я. Ф. Головацкого. *Вечерницѣ*. 1863. Ч. 17. С. 139.

⁸² Етимология и Фонетика. Листи зь Тернополя О. Партицького. (Передруковано зь “Правди”). *Русь*. 1867. Ч. 42. 22 серпня. С. 2.

⁸³ Мудрий М. Угода між галицькими народо-вцями і русофілами 1882 року. *Записки НТШ. Праці історично-філософської секції*. Львів, 2002. Т. ССXLIII. С. 658.

⁸⁴ Z powodu broszury “Słowa”. “W adin czas nauczit’sa małorusinu po wielikarusski”. *Siolo*. 1866. Z. 3. S. 121.

(москвофілів), прихильників проросійської орієнтації, та “русинів польської нації”, що в широкому значенні були полонофілами, частина з них відчувала себе поляками.

М. Максимович мав безпосередню зустріч з галичанами, мабуть, востаннє, в липні 1872 р., коли до нього приїжджав на Михайлову Гору біля Канева Я. Головацький у компанії трьох русофілів, що емігрували в Росію. Серед приїжджиків, колишніх підданих Габсбурзької монархії, були церковно-громадський діяч о. Володимир (Іпполіт) Терлецький, викладачі Л. Лопатинський і М. Астряб, разом з В. Науменком, тоді студентом Київського університету (пізніше відомим громадським діячем і вченим)⁸⁵. Приїхали галичани 22 липня 1872 р. надвечір пароплавом, за словами В. Науменка, “на поклон” М. Максимовичу. “Мені тоді аж кинулось у вічі, – згадував він, – що Максимович, дуже привітливо зустрічавший усіх гостей, які приїздили до нього, на цей раз був якось неначе скептично настроєний”. Я. Головацький і В. Терлецький, тоді вже старші люди, “раз у раз величали Максимовича “наш батько”. Максимович через якийсь час, наче шуткуючи, але доволі гостро, сказав їм, що Галичина нагадає йому пісню про довічну дівчину-сироту”, і продекламував:

Бідная ти, Галичино (замість “молодая ти дівчинонько”. – *І. Р.*),
Чого в тебе та батьків много,
А рідного та ні одного,
Порадоньки ні од одного”⁸⁶.

“Я тоді ще мало знав про політичний і культурний стан Галичини, – згадував В. Науменко, – але зразу запримітив, що галичанам-гостям, шукавшим собі по світу батьків, не дуже приємно було прослухати цю пісню”⁸⁷. У листопаді 1873 р. М. Максимович помер, його критичне ставлення до галицьких русофілів (москвофілів) було характерним для українських діячів Наддніпрянщини, що підтримували народовську течію.

Таким чином, М. Максимович зробив визначний внесок у розвиток українського народознавства як науки, приділяв увагу австрійській Галичині, яку вважав невід’ємною частиною русько-українського простору. Він аргументовано доводив окремішність і єдність української (“руської”, “малоруської”) мови, якою розмовляло населення на підросійській Україні та в Галичині, однорідність фольклорної спадщини і спільність історичного минулого обабіч австро-російського кордону. М. Максимович зробив першу спробу виробити єдиний український правопис, т. зв. “максимовичівку”, що знайшла поширення в краї з 30-х рр. XIX ст., де вперше була використана “Руською трійцею”, але так і не прижилася на Наддніпрянщині. Правопис М. Максимовича, базований на історично-етимологічному принципі, в різних модифікаціях активно використовували галичани в другій половині XIX ст., причому і народовці, й москвофіли. “Максимовичівка” відіграла певну роль у формуванні сучасного загальноукраїнського правопису, сприяла усвідомленню мовно-правописної єдності наддніпрянців і галичан, що була в основі ідеї соборності України.

М. Максимовичу так і не судилося особисто побувати в Галичині, однак він підтримував листовні стосунки з діячами “Руської трійці” І. Вагилевичем (з 1837 р.) та Я. Головацьким (з 1838 р.), істориком Д. Зубрицьким (з 1839 р.), що тривали кілька років. Кореспонденція мала інформаційно-науковий характер, охоплювала питання обміну книжками, відомостями про наукове й літературне життя. В умовах активізації українського руху в 60–70-х рр. XIX ст. М. Максимович, будучи в похилому віці, практично не мав зв’язків з молодшим поколінням галичан, що вийшло на суспільну арену, скориставшись конституціоналізацією і демократизацією державного устрою в Габсбурзькій монархії. Ініціативу в поглибленні контактів з Галичиною взяла на себе молодша генерація наддніпрянських діячів, насамперед П. Куліш, М. Драгоманов, В. Антонович, О. Кониський та ін. Галичани покликалися на науковий авторитет М. Максимовича в обґрунтуванні тези про національну єдність країн із підросійською Україною, а з іншого боку – про

⁸⁵ Студинський К. Галичани в гостині у Мих. Максимовича 1872 р. *Записки НТШ. Праці філологічної секції*. Львів, 1935. Т. СЛІІІ. С. 218, 221.

⁸⁶ Там само. С. 229, 230.

⁸⁷ Там само. С. 230.

окремішність русинів-українців (“малоросів”) від поляків і росіян (“великоросів”). Перспективним для подальших досліджень є детальне вивчення кореспонденції М. Максимовича, його творчої спадщини, наскільки вони містили згадки про Галичину тощо.

MYKHAILO MAKSYMOVYCH'S IDEAS ABOUT AUSTRIAN GALICIA AND HIS RELATIONSHIP WITH COMPATRIOTS

Ihor RAIKIVSKYI

State Higher Educational Institution
“Vasyl’ Stefanyk Precarpathian National University”,
Department of History of Ukraine and methods of teaching history,
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: i.raj@ukr.net, igor.raikivskyi@pnu.edu.ua

Summary

The influence of Mykhailo Maksymovych (1804–1873) on the national movement in Austrian Galicia in the 1830s and early 1870s is highlighted. According to the outstanding ethnographer, Galicia was an integral part of the Ruthenian-Ukrainian space. He made a significant contribution to substantiating the identity and unity of the Ukrainian (“Ruthenian”) language and folklore heritage on both sides of the Austro-Russian border, the common historical past of Galicia with sub-Russian Ukraine. M. Maksymovych never had to personally visit Galicia, but he maintained correspondence with the figures of the “Ruthenian Trinity” I. Vahylevych (since 1837) and Ya. Holovatskyi (since 1838), historian D. Zubrytskyi (since 1839). Short correspondence was informational and scientific in nature, covering the exchange of books, information about scientific and literary life. M. Maksymovych’s ethnographic activity gave impetus to the intensification of the national movement of Galician Ruthenian-Ukrainians. M. Maksymovych became one of the first popularizers of Galician literary production in sub-Russian Ukraine in the 19th century.

Galicians regularly referred to the scientific authority of M. Maksymovych in substantiating the thesis about the national unity of the compatriots and sub-Russian Ukraine, and on the other hand – about the separation of Ruthenian-Ukrainians (“Little Russians”) from Poles and Russians. Using the creative work of M. Maksymovych in their activities, the Galician national populists from the early 1860s contained a reprint of his own works, material from the almanac “Kievlyanin” (1840 and 1841), which he published, and others. M. Maksymovych had authority among Galicians of different ideological views. In the rivalry of local national populists and Russophiles (Moscowphiles), with their focus on a single Pan-Ruthenian space, the scientist supported the national populist’s current, which clearly testified, in particular, his only personal meeting with Ya. Golovatskyi in the company of several Russophiles emigrating to Russia in 1872.

Keywords: Mykhailo Maksymovych, national movement, ethnography, relations, activist, Galicia.

REFERENCES

- Avstriiska derzhava [Austrian state]. (1849, 9 (21) liutoho). *Novyny*. Lviv, ch. 12 (in Ukrainian).
Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv (TsDIAL of Ukraine). F. 362 (Studynskyi K. – akademik). Op. 1. Spr. 94. 202 p.
TsDIAL of Ukraine. F. 362. Op. 1. Spr. 95. 72 p.
TsDIAL of Ukraine. F. 362. Op. 1. Spr. 99. 32 p.
 Danylov, V. V. (1912). Pysma Yvana Vahylevycha k M. A. Maksymovychu [Letters from Ivan Vagilevich to M. A. Maksimovich]. *Russkii fylolohycheskii vestnyk*. Varshava, no. 4, pp. 407–416 (in Russian).
 Etymolohyia y Fonetyka. Lysty z Ternopolia O. Partytskoho (Peredrukovano z “Pravdy”) [Etymology and Phonetics. Letters from Ternopil to O. Partytsky (Reprinted from “Pravda”)] (1867). *Rus*. Lviv, ch. 42. 22 serpnia, pp. 1–3 (in Ukrainian).
 Franko, I. (1986). Panshchyna ta yii skasuvannia 1848 r. v Halychyni [Serfdom and its abolition in 1848 in Galicia]. *Zibr. tvoriv u 50-ty t*. Kyiv, vol. 47, pp. 7–122 (in Ukrainian).
 Halytski pryprovodky i zahadky, zibrani Hryhoriem Ilkevychem [Galician story and riddles collected by Hryhoriy Ilkevych] (2003). Reprintne vidtvorennia z vyd. 1841 r. N. Bichuia (Eds.); avt. pisliamovy R. Kyrchiv. Lviv (in Ukrainian).
 Pilhuk, I. I., Chornopyskyi, M. H. (Eds.) (1965). *Pysmennyky Zakhidnoi Ukrainy 30–50-kh rokiv XIX st. [Writers of Western Ukraine 30–50-ies of the XIX century]*. Kyiv: Dnipro (in Ukrainian).

Korespondentsyia Yakova Holovatskoho v litakh 1850–62 [Correspondence of Yakiv Holovatsky in the Years 1850–62] (1905). K. Studynskyi (Vydav.). *Zbirnyk filolohichnoi sektsyi NTSh*. Lviv, vol. VIII, ch. 290 (in Ukrainian).

Ks. Kl. (1862). Hadka uchenoho o ruskoi slovesnosti [The scientist's idea of Ruthenian literature]. *Vechernytsi*. Lviv, ch. 20. 14 chervnia, pp. 162–165; Ch. 21. 21 chervnia, pp. 182–184 (in Ukrainian).

Lesiuk, M. (2001). Istorii pravopysnoho pytannia v Halychyni (do 50-kh rokiv XIX st.) [History of spelling question in Galicia (up to the 1850s)]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Filolohiia*. Ivano-Frankivsk, vyp. VI, pp. 16–27 (in Ukrainian).

Lvivska natsionalna naukova biblioteka (LNNB) im. V. Stefanyka NAN Ukrainy. Viddil rukopysiv. F. 19 (Vahylevych I.). Od. zb. 53. 5 p.

LNNB im. V. Stefanyka NAN Ukrainy. Viddil rukopysiv. F. 36 (Holovatskyi Ya.). Od. zb. 737. 23 p.

Maksymovych, M. (2004). *Vybrani tvory [Selected works]*. V. Korotkyi (Eds.). Kyiv: Lybid (in Ukrainian).

Maksymovych, M. (1840). Ot izdatelya [From the publisher]. *Kievlyanin na 1840 god*. Kiev, kn. I, pp. I–II (in Russian).

Maksymovych, M. (1841). O pravopysaniy malorossiiskaho yazyka. Pysmo k Osnovianenku [On the spelling of the Little Russian language. Letter to Osnovyanenko]. *Kievlyanin na 1841 hod*. Kiev, kn. 2, pp. 153–180 (in Russian).

Maksymovych, M. (1841). O stihotvoreniiakh Chervonoruskiykh [About the Red Ruthenian poems]. *Kievlyanin na 1841 hod*. Kiev, kn. 2, pp. 119–152 (in Russian).

Maksymovych, M. (2004). *Lysty [Letters]*. Uporiad. i vst. st. V. Korotkoho. Kyiv (in Ukrainian).

Malorossijskiya pesni, izdannyya M. Maksimovichem [Little Russian songs published by M. Maksimovich] (1827). Moskva (in Russian).

Masnenko, V. (2011). Halychyna u vizii naddnyprianskykh ukrainofiliv 1840–1860-kh rokiv: imperatyvy Mykhaila Maksymovycha [Galicia in the Vision of the Dnieper Ukrainophiles of the 1840s and 1860s: Mykhailo Maksymovych's Imperatives]. *Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*. Praca zbiorowa. A. Kawalec, W. Wierzbienca, L. Zaskilniaka (Eds.); wstępem opatrzył J. Maternicki. In 3 vol. Rzeszów, vol. 2, pp. 89–101 (in Ukrainian).

Miller, O. (1999). Zaslougi uchiy lohiku natsionalizmu: Stavlennia vladnykh kil imperii ta hromadskoi dumky yii stolyts do ukraïnskoho natsionalnogo rukhu v pershi roky tsariuvannia Oleksandra II [Mastering the logic of nationalism: the attitude of the ruling circles of the empire and public opinion of its capitals to the Ukrainian national movement in the first years of the reign of Alexander II]. *Ukraina moderna*. Lviv, chys. 2–3 za 1997–1998 rr., pp. 76–102 (in Ukrainian).

Mudryi, M. (2002). Uhoda mizh halytskymy narodovtsiamy i rusofilamy 1882 roku [Agreement between the Galician Populists and Russophiles in 1882]. *Zapysky NTSh. Pratsi istorichno-filosofskoi sektsii*. Lviv, vol. CCXLIII, pp. 653–685 (in Ukrainian).

Naumenko, V. (1915). Lysty Ya. Holovatskoho do M. Maksymovycha ta Pl. Lukashevycha [Letters of J. Holovatsky to M. Maksymovych and Pl. Lukashevich]. *Ukrainskyi naukovyi zbirnyk*. Vydannia Ukraïnskoho Naukovoho Tovarystva u Kyiv. Moskva, pp. 34–44 (in Ukrainian).

Otets Yhnatii, ruskii prykhodnyk yz Solomianky. Povest, nym samym napysanna [Father Ignatius, a Ruthenian newcomer from Solomyanka. The story is written by him] (1853, 18 (30) marta). *Zoria Halytskaia*, ch. 5, pp. 51–57 (in Ukrainian).

Pesn o polku Yhoreve (Yz leksii o Russkoi slovesnosti, chytannykh 1835 hoda v Unyversytete Sv. Vladymira Ordyn. Profes. Mykhaylom Maksymovychem) [A song about Igor's regiment (From lectures on Ruthenian literature, given in 1835 at the University of St. Volodymyr Order. Prof. Mykhailo Maksymovych)]. (1837). Sankt-Peterburh (in Russian).

Pisma Gogolya k Maksimovichu, po podlinnikam ispravlennyya i dopolnennyya S. I. Ponomarevym [Gogol's letters to Maksymovych, corrected and supplemented by the originals by S. I. Ponomarev]. (1877). Sankt-Peterburh (in Russian).

Pysmo o halytsko-ruskoi slovesnosti prof. M. Maksymovycha [A letter about the Galician-Ruthenian literature by Prof. M. Maksymovych] (1863). Ya. F. Holovatskyi (Soch.). *Vechernytsa*, ch. 17, pp. 137–139 (in Ukrainian).

Pysmo o halytsko-ruskoi slovesnosti Professora M. Maksymovycha, pysanoe v 1840 h. yz Kieva [A letter about the Galician-Ruthenian literature by Professor M. Maksymovych, written in 1840 from Kyiv]. (1863). Publ. Ya. Holovatskii. *Halychany. Lyteraturnyi sbornyk*. Lvov, kn. I, vyp. II, pp. 107–113 (in Russian).

Raikivskyi, I. (2006). Ideia sobornosti Ukrainy v pratsiakh naddnyprianskykh naukovtsiv kintsia XVIII – pershoi polovyny XIX st. [The idea of the unity of Ukraine in the works of Dnieper scholars of the late XVIII – first half of the XIX st.].

XVIII – first half of the XIX century]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriiia*. Ivano-Frankivsk, iss. XX–XI, pp. 3–17 (in Ukrainian).

Raikivskiy, I. (2012). *Ideia ukrainskoi natsionalnoi yednosti v hromadskomu zhytti Halychyny XIX stolittia: monohrafiia* [The idea of the ukrainian national unity in the community life of Galicia in the XIXth century]. Ivano-Frankivsk: Vyd-vo Prykarpatskoho nats. un-tu im. V. Stefanyka (in Ukrainian).

Raikivskiy, I. (2015). Mykhailo Maksymovych i Halychyna [Myhajlo Maksymovych and Galicia]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Istorychni nauky*. Cherkasy, no. 9 (342), pp. 58–64 (in Ukrainian).

Rosprava o yazytsi yuzhnoruskim y yeho narechiiakh, sochynena Ya. Holovatskym [The Debate on the Southern Ruthenian Language and its Narratives, compiled by Ya. Golovatsky]. (1850). *Ystorycheskii ocherk osnovaniia Halytsko-ruskoy matytsi y spravozdane pervoho soboru uchenykh ruskykh y liubytelei narodnoho prosveshcheniia*. Sostavleno Ya. Holovatskym. Lvov (in Ukrainian).

“Rusalka Dnistrova”. *Dokumenty i materialy* [“Mermaid of the Dniester”. Documents and materials]. (1989). Uporiad. F. I. Steblii ta in. Kyiv (in Ukrainian).

Rusanivskiy, V. M. (2001). *Istoriiia ukrainskoi literaturnoi movy* [History of the Ukrainian literary language]. Kyiv: ArtEc (in Ukrainian).

Rusanivskiy, V. M., Taranenko, O.O. et al. (Eds.) (2004). *Ukrainska mova. Entsyklopediia* [Ukrainian language. Encyclopedia]. 2-he vyd., vypr. i dop. Kyiv: Publishing House “Ukrainian Encyclopedia” named by M. P. Bazhan (in Ukrainian).

Sbornik ukrainskikh pesen, izdavaemyj M. Maksimovichem [Collection of Ukrainian songs published by M. Maksimovich]. (1849). Kiev, vol. I (in Russian).

Shashkevych, M., Vahylevych, I., Holovatskyi, Ya. (1982). *Tvory* [Writings]. Uporiad., vstup. st. ta prymit. M. Shalaty. Kyiv (in Ukrainian).

Shchurat, V. (1963). *Vybrani pratsi z istorii literatury* [Selected works on the history of literature]. Uporiad., vstup. stattia, prym. ta koment. S. V. Shchurata. Kyiv: Vyd-vo AN URSSR (in Ukrainian).

Sobranie sochinenij M. A. Maksimovicha. T. I: Otdel istoricheskij [Collected works of M. A. Maksimovich, vol. I: Historical department]. (1876). Kiev (in Russian).

Sobranie sochinenij M. A. Maksimovicha. T. II: Otdely istoriko-topograficheskij, arheologicheskij i etnograficheskij [Collected works of M. A. Maksimovich, vol. II: Historical-topographic, archaeological and ethnographic departments]. (1877). Kiev (in Russian).

Sobranie sochinenij M. A. Maksimovicha. T. III: Yazykoznanie. Istoriiia slovesnosti [Collected works of M. A. Maksimovich, vol. III: Linguistics. History of literature]. (1880). Kiev (in Russian).

Studynskiy, K. (1901). Z korespondentsyi Denysa Zubrytskoho (Rr. 1840–1853) [From the correspondence of Denis Zubrytsky (1840–1853)]. *Zapysky NTSh*. Lviv, vol. XLIII, pp. 1–66 (in Ukrainian).

Studynskiy, K. (1909). Prychynky do istorii kulturnoho zhytia Halytskoi Rusy v litakh 1833–47 [Reasons for the history of cultural life of Galician Russia in the years 1833–47]. *Vidbytky z XI i XII t. Zbirnyka filolohichnoi sekti NTSh*. Lviv (in Ukrainian).

Studynskiy, K. (1935). Halychany v hostyni u Mykh. Maksymovycha 1872 r. [Galicians are visiting Mich. Maksimovich 1872]. *Zapysky NTSh. Pratsi filolohichnoi sekti*. Lviv, vol. CLIII, pp. 209–233 (in Ukrainian).

Svencickij, I. S. (1906). *Materialy po istorii vozrozhdeniya Karpatskoj Rusi*. Ch. I. Snosheniya Karpatskoj Rusi s Rossiej v 1-oj polovine XIX-ago veka [Materials on the history of the revival of Carpathian Rus. P. I. Relations between Carpathian Rus and Russia in the 1st half of the 19th century]. Lvov (in Russian).

Ukrainec 1864 goda, izdannyj M. Maksimovichem [Ukrainian in 1864, published by M. Maksimovich]. (1864). Kiev (in Russian).

Ukrainski pisni, vydani M. Maksymovychem [Ukrainian songs published by M. Maksymovych]. (1962). Fotokopiia z vydannia 1827 r. P. M. Popov. (Eds.). Kyiv (in Ukrainian).

Ukrainskiya narodnyya pesni, izdannyya Mihailom Maksimovichem [Ukrainian folk songs published by Mikhail Maksimovich]. (1834). Chast pervaya. Moskva (in Russian).

Vozniak, M. (1915). Epizody kulturnykh znosyn halytskoi i rosiiskoi Ukrainy v 1-i pol. XIX v. [Episodes of cultural relations between Galician and Russian Ukraine in the first half. XIX century]. *Filolohichniy zbirnyk pamiaty K. Mykhalchuka*. Kyiv, pp. 56–100 (in Ukrainian).

Z powodu broszury “Słowa”. “W adin czas nauczit’sa małorusinu po wielikarusski” [On the occasion of the brochure “Word”. “One day the Little Russian will learn to speak Great Russian language”]. (1866). *Siolo*. Lviv, z. 3, pp. 135–158 (in Polish).